

Данијела СПАСИЋ,
Полицијска академија

БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ ПРОСТИТУЦИЈЕ У БЕОГРАДУ

Резиме: Проституција је као социопатолошка појава и облик друштвено девијантног понашања присутна у широком обиму у безбедносној проблематици Србије, а посебно на територији града Београда, као унутрашњи облик угрожавања безбедности. У односу на период с краја 80-их година прошлог века, у данашњим условима она је примила нове облике организовања, нове форме, доживела експанзију и специфичну просторну дистрибуцију, што је уследило као последица ратних дешавања у окружењу, избегличког егзодуса и промена у социјалној, демографској, економској структури и транзиционих процеса. Као друштвена девијација проституција је безбедносно интересантна због своје повезаности са другим социопатолошким облицима понашања, са разним облицима криминалних активности, као појава која руши јавни морал, здравље и друштвене вредности. Али, свакако је безбедносно најзначајнија њена веза са организованој трговином људима, која је, после трговине оружјем и наркотицима, постала један од најunosнијих видова организованог криминала.

Кључне речи: безбедност, проституција, макрои, криминал, трговина људима.

УВОД

Свако промишљање појма безбедности, било научно или лаичко, теоријско или чисто прагматично, јесте покушај да се докаже истовремено постојање два света; једног видљивог, у сталном покушају да буде савршен, и другог, света «невидљивог», који егзистира против свих кодекса и правила, а којег храни, одржава и јача жеља да се одбаце све друштвене вредности и циљеви, да се обезвреде сва средства, начини и инструменти којима се циљеви постижу.

Међусобно неразумевање, егзистенцијални страх, вапај за заштитом и сигурношћу слабијих и доминација идеја, искривљених слика и стварности, условно речено, "јачих" - то је реална слика глобалне светске безбедности. Зато има логике поставити питање - како обезбедити безбедност?

Потребно је открити узроке, дефинисати услове постојања тог "света". Заштита безбедности на глобалном плану претпоставља да се и на терену локалних безбедносних подручја елиминису сви облици угрожавања, како

БЕЗБЕДНОСТ

спољашњи тако и унутрашњи. У том циљу, неопходно је проценити и анализирати безбедносне аспекте сваке појаве која представља реалну опасност за функционисање сваког система безбедности.

Проституција као социопатолошка појава посматра се, конкретно, на нивоу њеног утицаја на безбедност Београда, у којој су се у последњој деценији XX века сконцентрисали многи проблеми и последице распада једне социјалистичке државне заједнице. Овај друштвено-девијантни феномен морао се нужно ставити у раван са многим негативним околностима које су обележиле нашу реалност последње деценије прошлог века: крах социјализма, дубоки економски суноврат, сецесија и распад земље, ратна разарања, различите друштвене извитоперености и патологија уопште.

Београд је, подсетимо, тих година прошао "криминалну голготу", упознао скоро све облике организованих и неорганизованих облика криминала - свирепа убиства и обрачуне криминалних група, отмице, уцене и изнуде, рекетирање, најтеже облике разбојништва, разне облике насиља у породици, злостављање деце, енормно висок раст малолетничке деликвенције, трговину људима и др. У овим условима, проституција је као и сви други облици социјалне патологије, попримила нове димензије и нове форме.

Управо стога је и разматрање безбедносних аспеката проституције настало као покушај да се, на основу расположивих података, изврши једна врста поређења стања из 80-их година XX века и почетка XXI века, узимајући у обзир просторну дистрибуцију, облике испољавања и утицај проституције на безбедност на територији града Београда. Постављена је хипотеза да је, у односу на последње две деценије прошлог века, дошло до експанзије постојећих и појаве нових облика проституције, као и њене јаче повезаности са другим облицима друштвених девијација и криминалних активности.

Објективно ограничење у покушају да се докаже ова хипотеза, објасне узроци или појавни облици појаве, јесте "тамна бројка" лица која се баве "најстаријим занатом на свету", илегални карактер проституције као "делатности", потреба да се заштите посебне врсте "клијената", неодобравање и осуда комерцијализоване проституције, а нарочито присилне проституције жена, девојака и деце и експлоатације проститутисања других. Нагласимо и то да проституција у савременим условима представља и облик секс-индустрије, нове "гране" развијене светске привреде XX века.¹

Сведена на територијалне оквири српске престонице, као појава која угрожава морално, физичко, психичко здравље, гази све етичке кодексе друштва и разара породицу, а поред тога повезана са разним видовима патолошких и инкриминисаних активности, било кроз доприносеће или покретачке улоге, она представља константну опасност за безбедност. Ретко видљиво или директно, али је стално присутна као погодан склоп улога или услова за разне облике криминалних делатности. При томе, апсурдно звучи да проституција као појава, активност, чињење или делатност, нашим зако-

¹ Опширније: Мијалковић С. *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005. стр.

нодавством није инкриминисана као кривично дело, већ само као прекршај против јавног реда и мира?!

Поред тога, у овим околностима, на територији Републике Србије, од 26 територијалних организационих јединица - секретаријата Министарства унутрашњих послова (без Косова и Метохије), пословима сузбијања ове појаве бави се само једно одељење Секретаријата у Београду - Одељење за јавни ред и мир. Проблем је и логична немогућност било каквог истраживања ове појаве "на терену". Зато је и разумљиво зашто су подаци који се односе на проституцију, њене облике и просторну дистрибуцију, добијени од тзв. регистрованих проститутки, односно, оних које су кажњене за прекршај против јавног реда и мира, при чему велики број, тј. "тамна бројка" нерегистрованих проститутки представља реално стање и слику ове појаве.

ПРОСТИТУЦИЈА - ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Проституција као социопатолошка појава

Проституција је, са становишта друштвених норми и друштвене реакције, социопатолошка појава и облик друштвено девијантног понашања.

Девијантно понашање је свако људско понашање које у значајнијој мери одступа, односно крши друштвене норме једне заједнице и изазива друштвену реакцију неодобравања.²

Као облик девијантног понашања жена, проституција је присутна у различитим класним историјским периодима развоја људског друштва. Вековима обележена као порок и морални проблем, изазивала је различите друштвене реакције, у чијој је основи ипак увек постојало социјално одбацивање жена које се баве проституцијом. Још од римског писца Улпијана, пре двадесет векова, који је дефинисао проститутку као жену, која јавно, и за новац, уступа своје тело већем броју мушкараца, не правећи избор међу њима, па све до данашњих дана, у свим дефиницијама могу се наћи заједнички основни елементи.

Према савременим схватањима, проституција се дефинише као сексуални однос који карактерише плаћање, обично у новцу, промискуитет и емоционална равнодушност. То је, пре свега, пружање одређених сексуалних услуга другим особама које могу да буду различитог или истог пола.

У данашњим условима, што свакако важи и за град Београд, женска хетеросексуална проституција је најчешћа друштвена девијација, најучљивија и релативно више друштвено стигматизована од осталих начина проститутисања. Осим тога, женска проституција је једина која је у току вековног постојања, као и данас, постала организована.

Да бисмо разумели појавне облике, просторну дистрибуцију и експанзију женске проституције на почетку двадесетпрвог века на подручју града Београда, потребно је анализирати укратко основне економске, социјалне и опште

² Шпадијер-Цинић Ј., *Социјална патологија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988. стр.49.

БЕЗБЕДНОСТ

друштвене услове који су обележили последњу деценију двадесетог века на овом простору.

Друштвено-политичке, социјалне промене и економска криза као предуслови ширења проституције

Југословенска привреда била је крајем 80-их година прошлог века далеко испред привреда осталих земаља реал-социјализма. Непосредно пред распад, СФРЈ је имала укупан друштвени производ од око 70 милијарди долара и на светској ранг-листи, у том погледу, делила је 30. место, а сматрало се да би 2000. године могла бити међу двадесет земаља највеће економске снаге у свету.

У таквим друштвеним условима разумљиво је, ни друштвене девијације нису показивале тенденцију раста или ширења. Подаци из тог периода који се односе конкретно, на динамику ширења и просторну дистрибуцију проституције, као и сва сазнања о овој појави, су врло ограничена и заснивају се, искључиво, на подацима о регистрованим проституткама.

У Југославији је 1984. године било око 7000 проститутки. Највећи број регистрованих и прекршајно кажњених проститутки забележен је у Београду (чак 62%). Подаци из спроведених истраживања односе се само на проститутке које се проституцијом баве јавно, професионално и најчешће припадају категорији уличне проституције.

Крајем 80-их година, проституцијом се у Београду баве углавном млађе жене (77% њих је старо између 18 и 30 година). Запажа се изузетно мали број проститутки испод 18 година (у Београду око 2%). Више од половине проститутки које су живеле у Београду, *рођено је у селу*, односно већина њих су рурални мигранти или мигранти који долазе из мањих градова у веће урбане центре. У погледу *друштвеног статуса*, већина проститутки води порекло из релативно сиромашних друштвених слојева, односно радничких и земљорадничких породица.

Подаци из тог периода који се односе на *занимање* показују да је у Београду око 36% проститутки било без занимања, око 27% било је неквалификованих радница, око 18% службеница, а око 19% чинила је група студенткиња, барских играчица, фото-модела и кућних помоћница. У погледу *запослења*, подаци говоре да је 84% проститутки у Београду било без запослења, односно да се већина њих бавила професионално проституцијом (као јединим и главним занимањем). Према *школском образовању*, већина проститутки имала је основно школско образовање, а у Београду је чак више од 1/3 проститутки започело или завршило неку средњу школу.

У друштвеним, економским и социјалним условима 80-их година, "свет" у којем су живеле и радиле проститутке показивао је изразите карактеристике посебне културе. Субкултуру проституције чини група у којој проститутка ступа у различите друштвене односе са свима онима који су, посредно или непосредно, повезани са проституцијом. Међу њима, као једна од карактеристика ове културе, постоји изражена, сурова конкуренција и узајамна, жестока

нетрпељивост. Као последица ових односа, јавила се и неизбежна веза проституције и других облика девијантног понашања (алкохолизам - у који проститутка улази под утицајем средине у којој ради, коцкање, наркоманија - која представља пут да се дође до новца за дрогу). У Београду се тих година свака десета наркоманка проституисала.

Ови подаци били су компатибилни са укупним стањем свих сегмената југословенског друштва са краја 80-их година. Реална безбедносна слика показивала је знаке прихватљивог и толерантног стања, са малим процентом криминалних активности и ниским степеном организованости криминалних организација, о чијем постојању се, с разлогом, може дискутовати.

Међутим, економска регресија 90-их година, као своју закономерност произвела је екстремно социјално раслојавање и друштвене тензије, опште сиромашење, слабљење социјалних, здравствених, школских институција, моралну хипокризију друштва, распад вредносних система. Овакво стање имало је за последицу дивљање психологије грабежи и сведозвољености, са рапидним повећањем стопа криминалитета свих врста (посебно имовинског и организованог) и укупном друштвеном аномијом, као и разарање основних вредности друштва.

Истанчано економско ткиво новоформиране државе (1992. године формирана је Савезна Република Југославија, као заједничка држава Србије и Црне Горе, а њен настанак је био последица принудног избора у сусрету са међународно подстакнутим и легализованим распадом СФРЈ), додатно оптерећено ратним дејствима у непосредном окружењу, избегличким егзодусом, и распадом међузависног јединственог тржишта, бива доведено до суноврата увођењем санкција међународне заједнице.

Међунационални, верски, међурејублички сукоби, сецесионизам појединих република, грађански рат и међународна изолација, екскомуникација и маргинализација СР Југославије, довели су до потпуне економске кризе и регресије и ивице егзистенцијалног опстанка.

На бази оваквог стања репродукују се и нове категорије социјалне структуре: ратне елите, слој ратних профитера, црноберзијанаца и "богаташке мафије" - који се средствима мас медија у свести младих обликују у пожељне узоре изграђивања идентитета; и тешко дефинисане маргиналне и декласиране групације прогнани, избеглице, ратни пролетери и др. који мултипликују иначе немалу структуру сиромашних и социјално депривилегованих. Стога је ратно окружење постало прилика за друштвену промоцију дела депримираних, социјално гетоизираних и угрожених, који су у њему учествовали - "он (рат) постаје шанса за значење, стицање моћи и угледа, ванредним путем, за знатан део становништва из редова доњих класа и слојева".³

Међу индикаторима кризе који ће, између осталих, посредно утицати на ширење и појаву различитих облика криминалног и девијантног понашања, поменимо незапосленост, сиромаштво, некавалитетну социјалну и здрав-

³ Видојевић Ж...*Друштвени сукоби*, Радничка штампа, Београд, 1993. стр. 240.

БЕЗБЕДНОСТ

ствену заштиту, урушавање породичних вредности, висок проценат разведених бракова, изграђивање квази-вредносних система и некритичко прихватање свих новина које се "увозе" са запада. Међу незапосленима у СР Југославији 1996. године било је, на пример, 444.099 стручних лица, од којих 239.560 жена.⁴

Кад помињемо сиромаштво као индикатор кризе, рецимо да је крајем 90-их година око 35% становника Југославије живело у социјалној беди, а поражавајуће звучи и податак да је око 8,5 милиона Југословена било сиромашно.

Тих година сиромаштво је постало масован, пре свега, урбани проблем, који је најтеже погађао оне друштвене групе које су своју егзистенцију обезбеђивале приходима из радног односа у друштвеном и приватном сектору, "сивој економији" или од новчаних накнада по основу социјалног осигурања или социјалне заштите. Са закашњењем од 9,5 месеци исплаћивани су дечји и матерински додатак, социјална помоћ и пензије.

У домену социјалне заштите јавиле су се бројне проблемске ситуације које су касније имале много негативних импликација: поремећаји у задовољавању развојних потреба, оспособљавању за обављање друштвених улога и социјалној интеграцији (болест, инвалидност, психофизичка ометеност), угроженост развојних услова за децу (злоупотреба родитељског права, занемаривање родитељске дужности, развод брака, поремећени породични односи и функције), проституција, скитња, просјачење и др. облици девијација.

У овим условима, недостатак материјалних средстава за егзистенцију већине породица услед немогућности запошљавања или губитка посла, непостојање минималне социјалне сигурности, несумњиво и нужно су морали довести до развоја различитих облика девијантних и недозвољених понашања, нарочито млађих чланова друштва (пораст малолетничке деликвенције, наркоманије, алкохолизма и проституције).

У условима битно измењеног система вредности, неадекватне и неблагоприятне друштвене реакције, где је "богатство = моћ", посебно се младима не пружа много позитивних примера нити модела идентификације.⁵

Подсетимо да је о значају негативне идентификације и некритичког усвајања криминалних ставова од стране, посебно млађих чланова породице, говорио још почетком двадесетог века немачки криминолог Aschaffenburg.

"Дете које од ране младости живи у заједници са деликвентима и проституткама, поприма њихов начин мишљења и њихове ставове. Злочин у очима те деце губи карактер негативног понашања, а у осуди и казни деликвенти не виде ништа нечаснога."⁶

⁴ Извор: Извештај о реализацији програма рада Републичког завода за тржиште рада у 1996. години.

⁵ Милашиновић С., *Криза, млади, криминал*, Ташпринт, Београд, 2000. стр. 96.

⁶ Цит. према Т. Добренић, В. Полдругач, М. Сингер: *Породичне прилике малолетних рецидивиста на подручју Хрватске*, Загреб, 1980. стр. 185.

Занимљиво је да последњих десетак година расте учешће жена у криминалитету и друштвеним девијацијама уопште. Код одраслих, од укупног броја деликвената, број жена креће се од 11-14%, а код малолетница овај број је између 8-10%. У оквиру ових вредности крећу се и бројчани показатељи који се односе на подручје града Београда.

ПРОСТИТУЦИЈА У БЕОГРАДУ

Кратка анализа основне економско-политичке, социјалне и опште друштвене климе која је обележила последњу деценију двадесетог века на овим просторима, добар је путоказ за разумевање и објашњење старих и нових појавних облика, просторне дистрибуције и експанзије проституције на почетку двадесетпрвог века на подручју града Београда.

Подаци које нам је уступило Одељење за јавни ред и мир Секретаријата у Београду, односе се углавном на уличну проституцију, и до њих се релативно лако дошло, с обзиром да је од 2000. године до данас, на подручју града Београда, регистровано преко 900 проститутки које су прекршајно кажњаване и по 30 - 40 пута. При томе, претпоставља се да се "илегално" различитим облицима проституције бави више од 5000 лица женског пола, различитог старосног доба.

Врсте проституције и начини организовања

На подручју града Београда од 2000. године до данас, регистровани су следећи појавни облици проституције:

- *улична проституција*
- *агенцијска проституција*
- *хотелска проституција*
- *проституција путем Интернета*
- *проституција «високог» нивоа*

Да бисмо разумели све безбедносне аспекте ове друштвене девијације у граду Београду, изнећемо неке од карактеристика ових појавних облика. При томе, напоменућемо још једном да је овај облик «делатности» инкриминисан само као прекршај против јавног реда и мира (чл. 14. Закона о јавном реду и миру Републике Србије), за који се изриче као санкција казна затвора до 30 дана или новчана казна 10-15.000 (највише 25.000). Кривично је санкционисано само посредовање у вршењу проституције, за које се може изрећи и казна затвора до три године, а ако је извршено према малолетном лицу - може се изрећи казна затвора од једне до десет година (чл. 184. Кривичног законика Републике Србије).

Улична проституција

Уличне проститутке чине не особито хомогену, пре расуту, социјалну скупину са парцијалним комерцијалним интересом у којој се понаша по индивидуалном принципу, захтевима макроа или какве организације.

БЕЗБЕДНОСТ

Овај облик проституције на територији града Београда просторно је заступљен на следећим локацијама:

- а) парк код Економског факултета,
- б) ауто-пут Београд-Ниш («Ластина» станица, «Плави мост»),
- в) ауто-пут Београд-Ниш (наплатна рампа у Бубањ потоку),
- г) Новосадски пут (код «Манцеовог моста»),
- д) ауто-пут Београд-Загреб (код хотела «Национал»),
- е) ауто-пут Београд-Загреб (наплатна рампа Шимановци),
- ж) пут Београд-Панчево (код «Малог раја»).

Просечна старост проститутки креће се *између 18 и 35 година*. Најстарија регистрована проститутка има 60 година и овим «послом» бави се већ 30 година.

У погледу *структуре*, међу уличним проституткама има највише социјално и здравствено запуштених лица, затим лица која су лишена радне и пословне способности, девојака са инвалидитетом и оних који немају другог начина издржавања. Многе од њих, посебно ако су млађе и атрактивније изгледају, дању се баве уличном, а ноћу хотелском проституцијом. Међу њима има лица без школске спреме и основног образовања, али и службеница, домаћица, студенткиња. Велики проценат њих води *порекло из градова или сеоских средина централне Србије (највише их је из Краљева, Крагујевца и Крушевца)*.

Последње 3-4 године приметан је пораст малолетничке проституције. Њоме се баве деца од 11 до 14 година. Међу регистрованим малолетницама налази се и девојчица од 14 година која овако зарађеним новцем издржава седморо браће и сестара.

При свему томе се пружање различитих сексуалних услуга плаћа од 100 до 2.000 динара, зависно од физичког изгледа проститутке и саме локације. Просечна цена услуга износи око 1.000 динара, а с обзиром на то да једна улична проститутка може у току сат времена пружити услуге шесторици клијената, јасно је зашто је за макрое и лица, која се баве посредовањем у вршењу проституције, ова «делатност» јако профитабилна. Анализом улоге и активности макроа бавићемо се посебно, с обзиром на то да, у погледу безбедносних импликација проституције у Београду, као и свуда, макро има посебно значајно место.

Агенцијска проституција

Овај облик проституције у Београду био је актуелан до 1998. године, а рекламиран је и организован кроз тзв. *пословну пратњу*. Негде 1999. године, када је сузбијена у том облику, ова проституција заживела је преко тзв. *салона за масажу*. Данас у Београду има око 240 регистрованих салона ове врсте. Сви други, нерегистровани, у ствари представљају места на којима се у новом облику обавља агенцијска проституција. Такође се овај облик

проституције једно време концентрисао и у тзв. стриптиз-баровима и лока-
лима у којима се изводи тзв. уметнички стриптиз.

Међутим, све више, а да би се избегле полицијске репресивне мере, овај
облик проституције организује се у изнајмљеним становима или у становима
клијената, при чему главни терет организације, од превоза девојака до
уласка у стан, њихове безбедности и узимања новца, преузима макро. Цене
услуга крећу се од 60 до 100 евра за сат времена.

Хотелска проституција

У свим хотелима на територији града Београда постоји овај облик прости-
туције. Главни комуникациони контакт успоставља се између макроа и ре-
цепционара одређеног хотела. Девојке-проститутке просечно су старе између
18 и 35 година, атрактивног изгледа, по занимању су већином студенткиње,
или запослене и удате. Цене услуга које оне пружају клијентима у хотелу
крећу се од 100 до 150 евра за сат времена. Најскупље се плаћају ове
услуге у хотелима «Интерконтинентал» и «Хајат». У овим хотелима услуге
пружају често и познате естрадне личности. Према једном сазнању, сво-
јевремено је, 90-их година, у једном од ових хотела, најскупље била плаћена
једна позната глумица, која је пружање услуга наплаћивала око 5.000 ДЕМ
за ноћ. Било је ту и певачица и фото-модела, манекенки. Корисници услуга
- «муштерије» или клијенти су углавном странци.

«Интернет» проституција

За овај облик проституције карактеристично је то да је «посредник» између
проститутке и клијента - Интернет. Преко свог сајта девојке нуде пружање
сексуалних услуга. Потом се у Интернет комуникацији или телефоном, до-
говарају све друге појединости око контакта, плаћања и сл. Цене за пружање
услуга овим путем се крећу од 60 до 100 евра за сат времена.

Проституција «високог» нивоа

«Висока» или «елитна» проституција обухвата и женску и мушку, како хет-
еросексуалну тако и хомосексуалну проституцију. Ради се о специфичном
облику проституције који се обавља у «затвореном кругу», са највишим
степеном тајности и безбедности. Њени актери су јавне личности: поли-
тичари, уметници, спортисти, а о контактима постоје само сазнања која је
практично, немогуће проверити.

Такође, иако се тврди да је организована мушка проституција у пракси ређе
заступљени облик сексуалне експлоатације, незванично, она итекако «цвета»
у Србији, у Београду посебно. Најчешће је реч о хомосексуалној проституцији.
У српској престоници заживео је нови облик проституције, тзв. «викенд прости-
туција». Поред бизнисмена и уметника, главни «конзументи» су домаћи
високи политичари. Атрактивни и високи младићи, старости од 25 до 30
година, сваког викенда слећу на Сурчински аеродром, а одатле на већ ус-
таљене адресе (ексклузивни хотели и Дедиње). Цене су различите. Крећу

БЕЗБЕДНОСТ

се од 3.000 до 1.000 евра за ноћ и за разлику од женске, иду и до десет пута више. Ако је реч о «неискуснијем» дечаку или младићу, тарифа се удвостручује.

У оквиру проституције «високог» нивоа, организују се и путовања, тзв. секс туризам. У овом случају клијенти плаћају око 500 евра за један дан.

Напоменимо такође да се проституцијом баве и трансвестити, којих у Београду има око 100 регистрованих.

Макрои

У погледу улога, у било којем облику проституције, поред проститутке, односно женског лица које нуди сексуалне услуге и клијента који те услуге тражи, макрои (подводачи, посредници) сигурно обављају најкомплексније активности, које у погледу општег безбедносног стања имплицирају, по правилу, негативне последице. Зато је у ланцу проституције као организоване делатности само активност макроа кривично санкционисана (чл. 184. Кривичног законика Републике Србије). Занимљиво је напоменути да посредовање у мушкој проституцији не подлеже ниједном облику одговорности.

Макро је, углавном, мушкарац, који тражи, проналази, врбује, мами, наговара и подстиче девојку да се бави проституцијом. У почетку, преко класичних рекламних порука, они траже девојке за рад у кафићима, салонима за масажу, баровима, и сл., нудећи добру зараду и обезбеђен стан и храну. После разговора у којем макро објасни девојци шта се од ње у ствари тражи, она пристаје или не прихвата понуду. И у једном и у другом случају, дужнички однос је већ успостављен. Макро, наиме, тада од девојке тражи повраћај, реално, непостојећег новца, којим је он, наводно, у међувремену за њу плаћао изнајмљен стан. Тај новац ниједна девојка никад не успе да врати, јер се дуг стално повећава на име нових, измишљених трошкова. Тако се успоставља и власнички, ропски однос. Тада крећу уцене, батињања, психичка и физичка злостављања. Затвара се круг из којег се не може тако лако изаћи. Он се само може проширити и ван граница земље, када се улази у мрежу међународне трговине људима.

Занимљиво је и то да већина макроа ступа у наводне, емотивне везе са проституткама, и да се у име и за рачун те "љубави" девојка бави проституцијом и тако обезбеђује високе зараде за макроа, с обзиром да само минимални проценат те зараде иде девојкама (преко 90% зараде узимају макрои). Деца рођена у овим везама имају своју унапред дефинисану и не тако сјајну судбину. Често су запуштена и злостављана, а не мали број њих и сам се бави малолетничком проституцијом. Дешава се често и да муж буде макро својој жени, да је примора да се бави проституцијом у оквиру "нормалног" свакодневног брачног живота. Он јој обезбеђује клијенте и узима зараду.

Послове макроа обављају и жене које су се некада саме бавиле проституцијом. Око себе окупљају и организују одређен број девојака, и имају улогу тзв. "мадам". У Београду има око 70 женских макроа које у погледу бруталности и агресивности нимало не заостају за својим мушким конкурентима.

Кажем, конкурентима, јер "на београдском асфалту" постоји и сурова конкуренција међу макроима. Београд је, у том смислу, подељен на тзв. интересне сфере макроа. Ниједна проститутка не може изаћи сама "на улицу" и сама радити. Она припада "неком" и тај "неко" одлучује о њеној безбедности, њеном животу и смрти.

Сваки од рејона које смо поменули на почетку излагања о уличној проституцији, припада неком макроу или групи макроа исте националне припадности. Према њиховом, усменом неписаном договору, рејони су подељени на следећи начин:

- Роми «држе» "Манцеов" и "Плави мост".
- Новопазарци «покривају» "Ластину" станицу и све друге локације дуж ауто-пута Београд-Ниш.
- Роми, Новопазарци и Срби заједно «покривају» подручје око Економског факултета.
- Срби «држе» подручје око наплатне рампе Шимановци на ауто-путу Београд-Загреб.
- Највећи део хотелске проституције и салоне за масажу "покривају" припадници црногорске националности.

Због поделе интересних зона, често долази до сукоба између група макроа, понекад и сурових и крвавих обрачуна око територије и поделе, размене и продаје девојака.

Ово је само један од безбедносних проблема престонице везан за проституцију. Делатност полиције у том погледу јако је отежана. Ретко која приведена девојка жели да каже ко јој је макро, страхујући за сопствени живот и оно шта је чека кад се, неминовно врати, свом "занимању". Зато се активност полиције на хватању макроа, углавном заснива на непрекидној опсервацији "инкриминисаног" простора и постављању заседа.

Проституција је, на почетку новог века, са свим последицама транзиције, добила своје ново, још девијантније лице и суровији облик, просторно се проширила, постала део организоване мреже трговине људима и организованог криминала и стална "тиха" и "невидљива" претња безбедности.

БЕЗБЕДНОСТ И ПРОСТИТУЦИЈА У БЕОГРАДУ

Генерално прихваћено становиште јесте да проституција, начелно, нема тако штетан друштвени утицај као што га имају криминалитет или наркоманија, зато што није масовно заступљена, мада је, што се Београда тиче, овај став дискутабилан, нарочито кад је у питању временски период од краја 90-их година до данас.

Изучавање проституције, као облика девијантног понашања, са становишта безбедности је значајно, јер постоји доказана веза између проституције и других опаснијих облика угрожавања унутрашње стабилности друштва.

БЕЗБЕДНОСТ

Ово стога што су проститутке, због негативне реакције средине, приморане да траже заштиту, моралну подршку, помоћ и охрабрење једне од других, што им и основни, субкултурални обрасци омогућавају, али и помоћ од других девијаната. Поред тога, често су проститутке и сами наркомани, алкохоличари или криминалци, било да се придружују тим групама или самостално.

Пре свега, постоји висок степен корелације између проституције и наркоманије, алкохолизма и коцкања. Последњих година, у Београду је, захваљујући добро организованим пословима, могуће добити све »услуге« на једном месту (у приватним становима, ноћним баровима, клубовима, и на сплавовима). Та места су оперативно означена као стецишта криминалаца, ту се склапају одређени послови, ту се криминалци придобијају, подстрекавају и организују, што је са становишта унутрашње безбедности означено као штетно деловање које производи нове криминалне активности.

Вега између криминала као најозбиљнијег облика угрожавања стабилности друштва, и проституције, може бити вишеструка:⁷

- а) проститутке могу бити подстрекачи и саучесници криминалне делатности,
- б) проститутке могу учествовати у »покривању« криминалаца,
- в) проститутке могу бити растурачи украдене робе,
- г) проститутке могу бити »мамац« за навођење жртве,
- д) проститутке могу бити саме извршиоци кривичних дела.

Најчешће, међутим, учешће проститутки у било ком облику криминалне делатности бива иницирано, посредно или непосредно, од стране макроа. Он је тај који у ланцу проституције, било којом својом активношћу, чини инкриминисано дело.

С безбедносног аспекта проституцију не можемо посматрати само као пружање сексуалних услуга од стране, углавном, женског лица, за новац или неку другу материјалну корист. Она је затворени круг, систем са одређеним улогама, дефинисаним неписаним правилима, и односима на релацији проститутка-клијент-макро. У овом »ланцу« свака »карика« може својим деловањем бити носилац криминалних активности. Најчешће су то макро или проститутка.

У пракси београдске криминалистичке полиције забележен је мали број кривичних дела чије су извршиоци биле проститутке (негде око 2% и то углавном ситних крађа и кривичних дела у области трговине и кријумчарења дроге). Ово је и разумљиво, с обзиром на чињеницу да је око 10% регистрованих проститутки-наркомани.

Поред тога, оне су биле извршиоци кривичних дела наношења лаких телесних повреда (као последица физичких обрачуна између самих проститутки).

⁷ Стајић Љ., Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 2004., стр. 36.

У једном броју извршених кривичних дела проститутке су учествовале у «покривању» извршилаца-криминалаца, с обзиром на њихову неизбежну и природну повезаност и упућеност једних на друге.

Али, конкретно, на подручју града Београда, у протеклих неколико година, главни носиоци криминалних делатности везаних за проституцију, били су макрои. Реч је о лицима, углавном мушкарцима, којима је подвођење и навођење на проституцију само један од «додатних» послова. У свим кривичним делима са елементима насиља, а која су директно или индиректно везана за проституцију, појављују се макрои, најчешће као извршиоци или саизвршиоци, односно саучесници. То су кривична дела убиства, разбојништва, силовања, блудних радњи.

Проститутке су у највећем броју случајева биле жртве кривичних дела, углавном макроа, или, ређе, клијената.

Као пример, поменућемо убиство проститутке у хотелу «Србија» у марту 2002. године. У спроведеном кривичном поступку утврђено је да је убиство извршио власник агенције за пословну пратњу у којој је жртва претходно радила. У аналима београдске полиције тај случај је забележен као први случај убиства проститутке у претходних 20 година (од 80-их година).

Претходно је, 1998. године, у улици Јабучкој бр. 11 на Карабурми, проститутка, како је утврђено у истрази, наводно извршила самоубиство, скочивши са 8. спрата након жестоке свађе са макроом. Праве околности под којима је извршено самоубиство остале су неразјашњене.

Бруталност и агресивност самозваних «шефова», макроа, достигла је врхунац у случају смрти проститутке, 2004. године, када је девојка преминула од последица физичког злостављања. Макро је тако «суптилно» малтретирао девојку, наносећи јој «само» лакше телесне повреде, али тако да је смрт наступила као последица великог броја крвних подлива, како је утврђено налазом вештака судске медицине. У спроведеном судском поступку, утврђена је одговорност макроа, а он осуђен правоснажном пресудом на 12,5 година затвора.

Оваквим «третманима» девојке су свакодневно изложене у организованој проституцији. Само они случајеви са најтежим последицама бивају откривени. Права слика проститутки као жртава остаје скривена, јер већина њих није спремна да пријави тортуре којима је изложена, страхујући за сопствени живот и оно што их чека кад се врате «на улицу».

У томе се, између осталог, могу тражити и разлози због којих око 70% проститутки постају временом алкохоличари, таблетомани или наркомани.

У овом свету су недозвољени прекиди трудноће свакодневна, редовна и нормална «активност», коју контролишу макрои.

Према неким подацима до којих је полиција дошла, чести су и случајеви да се за проституцију «ангажују» и жене у поодмаклој трудноћи?! И то указује на сву бизарност и нехуманост ове «делатности», при чему се негативне последице могу наслутити.

БЕЗБЕДНОСТ

Са аспекта безбедности, посебно у данашњим условима, ако се има у виду географски положај Србије, односно Београда, с једне стране и мрежа међународних путева организованог криминала с друге стране, проституција је постала свакако најзаступљенији појавни облик сексуалне експлоатације жртава организоване трговине људима. Ова чињеница се, пре свега, односи на организовану проституцију.

На територију Београда путевима организоване трговине људима долазе девојке из источноевропских земаља: Русије, Украјине, Молдавије, Румуније, Бугарске, Македоније. Оне којима је Београд одређен као крајње одредиште, добијају запослење, обезбеђен стан и раде на пословима конобарица, стрип-тизета, анимир дама и сл. у београдским ноћним клубовима. Друге, пак, организованим путевима "транзитирају" кроз Београд ка другим одредштима: Хрватској, Босни и Херцеговини, Косову, Албанији, и даље према Италији, Немачкој и другим западноевропским земљама.

Београдска полиција, а конкретно Управа пограничне полиције, као једну од својих најважнијих активности на плану безбедности, предузима мере на пресецању ланаца организоване трговине људима, која је се у Кривичном законнику Републике Србије појављује као ново кривично дело (чл. 388). У току 2005. године ова активност резултирала је подношењем 6 кривичних пријава против лица која су извршила ово кривично дело.

Организована трговина људима, а у оквиру ње и проституција, врше сложен и латентан утицај на унутрашњу безбедност једне државе. Стратегијом одбране државне заједнице Србија и Црна Гора, трговина људима је квалификована као један од најозбиљнијих невојних изазова, ризика и претњи безбедности земље и грађана.⁸

У светској пандемији ХИВ-а/АИДС, од којег је само у 2004. години оболело 4,9 милиона људи, а 3,1 милион је умрло,⁹ проститутке представљају ризичну групу. Контакти са различитим клијенатима представљају опасност по здравље великог броја људи, јер се директним контактом и преноси ХИВ.

У контроли коју је, у оквиру пројекта Министарства здравља и МУП, који финансира холандска влада под називом "Снага превенције", а са циљем да се смањи број сексуално преносивих болести међу уличним проституткама у Београду, крајем 2005. године спровео ЈАЗАС (Асоцијација за борбу против СИДЕ), утврђено је да је међу 100 проститутки само једна била заражена вирусом ХИВ. Међутим, с правом се поставља питање колико је клијената она заразила пре него што је утврђено да је и сама заражена.

Проституција је и облик угрожавања породице, као основне ћелије сваког друштва. У зависности од функционисања и односа унутар породице, формира се "квалитет" будуће личности, односно, њен статус (место и улога) у друштву.¹⁰

⁸ Опширније: Мијалковић С. *Оп. цит.* стр. 251.

⁹ Зборник радова са научног скупа: *Жена и ХИВ*, Беосинг, Београд, 2005. стр. 7.

¹⁰ Мијалковић С. *Оп. цит.* стр. 265.

Дестабилизована породица је последица, али често и узрок проституисања како супруга и мајки, тако и ћерки.

И у Београду, као и у многим другим местима, како у доба економске кризе тако и као њене последице, јавља се проституција чије потенцијалне жртве потичу из "разорених" породица. "Разорена" породица је синоним за: разведене бракове, алкохолизам, сексуалне девијације типа инцеста и сексуалног злостављања, насиље у породици, криминалне каријере њених чланова, беспосличарење, наркоманију и сл. У оваквим породицама најчешће је ослабљена једна од основних функција породице: васпитно-образовна. Оваква породица омогућава имитацију и идентификовање својих најмлађих са патолошким улогама њених чланова.

На крају, поменућемо и један нови "феномен", који се појавио на београдским улицама, и даћемо себи слободу да и њега дефинишемо као нови, савремени облик проституције. Он је добио нову димензију последњих година прошлог века, некако напредо са појавом "шунда" и "кича" у неким областима уметности и медијског, посебно телевизијског стваралаштва. Девојке које се баве овим "савременим обликом" проституције, не зову се проститутке, него, суптилније, жаргонски - "спонзорше". Идеје за свој спољни изглед, стил облачења и понашања оне налазе у познатим певачицама, са тзв. естраде, која је далеко од уметности (негативна идентификација). Тако се прихвата културни образац понашања, животни стил, систем вредности дефинисан синтагмом «богатство = моћ», у којем је полазиште и одредиште свега новац, при чему се не бира ни начин ни средство да се до њега дође.

Реч је о не малом броју, углавном, београдских средњошколки које преузимају улоге сличне онима у "пословној пратњи" и ступају у квалитативно нове односе са ожењеним мушкарцима, који су прилично старији од њих (разлика у годинама се креће од 10-40 година, понекад и више?!), а који су финансијски изузетно "јаки", и добростојећи, без обзира да ли се баве легалним или недозвољеним пословима. Њихов однос подразумева да девојка буде присутна на његовим пословним састанцима, јавним местима, да долази на сваки његов позив, а заузврат, он јој те услуге финансијски покрива, чак се и брине о њеном изгледу и сл.

Овај однос је специфичан и разликује се од класичне, агенцијске или хотелске проституције по томе што девојка сама бира клијента, што такав однос траје одређено време, односно, девојка не мења тако често "клијента" и што је, мада ретко, заснован и на емотивној везаности. Оно што га поистовећује са било којим другим обликом проституције јесте плаћање, директно или индиректно, кроз поклоне, гардеробу, или неке друге вредности. Често се дешава да девојка у оваквој "вези" трпи разна понижења, физичка или психичка малтретирања, што је често доводи у сличност са класичним проституткама. Исто тако, једном успостављена веза овакве врсте често се од стране мушкарца, врло тешко раскида, јер се девојка третира као његово "власништво", и она ту своју улогу углавном и прихвата (примарна девијација).

И ова појава има за узрок пољуљане односе у породици из које девојка потиче. Као последице могу се јавити проблеми у школи, који кулминирају

БЕЗБЕДНОСТ

њеним напуштањем од стране девојке, и прихватањем оваквих веза као "редовног занимања" и извора егзистенције, што сигурно изводи девојку на пут проституције (секундарна девијација).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Проституција не познаје регионалне, државне, ни локалне границе, не прави разлике по полу, националној припадности или верској опредељености. Све појаве које је прате, као што је криминал или други облици друштвених девијација, односно наркоманија, алкохолизам, манифестују се у конкретним инкриминисаним радњама којима се угрожавају темељне друштвене вредности и крше кривичне норме.

У обиму у којем је тренутно распрострањена на подручју града Београда, она још увек не представља стратегијски ризик, али у мери у којој, у будућности, буде укључена у мрежу међународне трговине људима као облик сексуалне експлоатације, она ће, с безбедносног аспекта, сигурно бити идентификована као извор, ризик и претња безбедности.

Традиционално, Београд је раскршће међународних путева кријумчарења људи, оружја, дроге. У тим условима, природно долази до повезивања унутрашњих облика угрожавања безбедности са њиховом међународном димензијом. Прогнозе најмоћнијих обавештајних служби у свету тврде да ће до 2015. године подручје наше земље представљати чвориште међународних кријумчарских канала у југоисточној Европи којим се, између осталог, кријумчаре и жртве трговине људима, што представља дугорочно угрожавање безбедности државе и грађана.¹¹

На подручју града Београда евидентне су, последњих деценија, а посебно у послератном периоду с краја 90-их година, изражене промене у демографској, социјалној и националној структури, као последице избегличког егзодуса, миграција, али и развоја Београда као највећег универзитетског центра у земљи. Долази до прилива становништва, којег милионски град не може адекватно да асимилира и укључи у своје редовне друштвене и економске токове.

У оквиру транзиционих процеса, у привредној структури града долази до гашења или продаје великог броја предузећа, што производи армију незапослених, који изворе своје егзистенције траже у било којим активностима легалног или илегалног карактера. Ова хетерогена маса, социјално необезбеђена, потенцијално може произвести нове облике угрожавања унутрашње безбедности: социјалне немире, социопатолошке појаве, саботаже и диверзије и сл.

Све ове промене, а посебно социјалне и економске, доводе неминовно до разарања породице, високог процента развода бракова, слабљења основне функције породице - васпитно-образовне, губљења традиционалних поро-

¹¹ Мијалковић С. Оп. цит. стр. 312.

дичних вредности и прихватања нових културних образаца понашања и моралних кодекса неприлагођених конкретним животним условима.

На плану унутрашње безбедности, проституција као социопатолошка појава, своју експанзију заснива на пољуљаним и промењеним економским, демографским, финансијским, социјалним и здравственим основама, и као таква, може индиректно произвести нове изворе и облике угрожавања:

- појаву нових облика криминалних активности,
- промене на постојећем црном тржишту рада и сексуалних услуга,
- економску дестабилизацију кроз повећано «прања новца», и повезивање са другим облицима организованог криминалитета,
- демографске промене посебно руралних подручја,
- повећање корупције,
- урушавање вредности породице као основне јединице друштва,
- кршење људских права,
- угрожавање здравствене безбедности (ширење ХИВ или других сексуално преносивих болести),
- пораст социопатологије (покушаји самоубиства и самоубиства, алкохолизам и наркоманија).

Поменимо да су, у циљу личне безбедности проститутки које желе да напусте своје «занимање» и пронађу уточиште од бескрупулозности макроа, у Београду и Крагујевцу, основане тзв. «Сигурне куће», у које се, у овим условима, годишње склони око 20 девојака, жртава проституције.

Стање, просторна експанзија и појава нових облика проституције као и њено повезивање са другим облицима унутрашњег угрожавања безбедности, налаже да се посебан значај пружи превентивној делатности. У реализацији тих активности, спроводи се комплекс мера кроз ангажовање свих безбедносних субјеката, како конвенционалних, тако и неконвенционалних, а на подручју града Београда, у оквиру ових активности, сарађују полицијски органи, САНУ-Међудодељенски одбор за СИДУ, Асоцијација за борбу против СИДЕ-ЈАЗАС, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и други органи здравствене и социјалне заштите, владине и невладине организације.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Видојевић Ж., *Друштвени сукоби*, Радничка штампа, Београд, 1993.
2. Добренић Т., Полдругач В., Сингер М., *Породичне прилике малолетних рецидивиста на подручју Хрватске*, Загреб, 1980.
3. Зборник радова са научног скупа *Жена и ХИВ*, Беосинг, Београд, 2005.

БЕЗБЕДНОСТ

4. *Извештај о реализацији програма рада Републичког завода за тржиште рада у 1996. години.*
5. Мијалковић С., *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005.
6. Милашиновић С., *Криза, млади, криминал*, Ташпринт, Београд, 2000.
7. Стајић Љ., *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2004.
8. Шпадијер-Џинић Ј., *Социјална патологија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988.

SECURITY ASPECTS OF PROSTITUTION IN BELGRADE

Abstract: Prostitution as a socio-pathological phenomenon and a form of social deviation is one of the most serious security problems present to a large extent in Serbia, especially in the territory of the city of Belgrade, and represents an internal form of endangering the Serbian national security. Since the end of 80's, it has assumed new organizational forms and aspects in current social conditions and undergone expansion and specific special distribution as a consequence of wars in the neighbourhood, refugees' exodus, social, demographic and economic changes and transition. As a form of social deviation, prostitution is a very interesting security issue because of its connection to other socio-pathological deviations and different kinds of criminal activities as well as a phenomenon that undermines public moral, health and social values. But, of course, its connection to trafficking in human beings which has become one of the most profitable organized crime activities besides trafficking in drugs, small arms and light weapons, holds the most importance for the security.

Key words: security, prostitution, pimps, crime, trafficking in human beings.
